

Agnieszka Okińska

PRZESTĘPSTWA DOKONYWANE W RAMACH PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ Z WYKORZYSTANIEM FAKTUR VAT

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zarysu problemu oszustw podatkowych dokonywanych przez przedsiębiorców w ramach prowadzonej działalności gospodarczej z wykorzystaniem faktur VAT. Ze względu na rozległość tematu i wielkość zjawiska do nakreślenia problemu użyto dwóch najczęściej występujących typów przestępstw – „znikającego podatnika” i „oszustw karuzelowych”.

Podatek od wartości dodanej, potocznie zwany VAT, stanowi w naszym kraju główne źródło dochodów państwa. Według danych opublikowanych przez Ministerstwo Finansów stanowi on aż ponad 48% dochodów podatkowych i ponad 45% dochodów budżetu¹. Każdy, kto choć raz próbował przeczytać ustawę dotyczącą tej materii, wie, że to nie lada wyzwanie. Niejasność i zawiłość przepisów jest przyczyną wielu błędów popełnianych przez podatników, ale i wielu nadużyć stosowanych w celu dokonania oszustwa podatkowego.

Termin oszustwo podatkowe nie został do dziś jednoznacznie zdefiniowany. Możemy jednak wskazać najczęstsze zachowania, które zostały zidentyfikowane w państwach członkowskich UE pod hasłem oszustwo podatkowe:

- zaniżanie lub nieujawnianie obrotów na skutek fałszowania lub ukrywania faktur,
- wyłudzenie naliczonego VAT,
- kradzież numeru identyfikacji podatkowej, a także rejestracja firm pozornych,
- oszustwa związane z dostawami zwolnionymi z opodatkowania,
- oszustwa karuzelowe.²

¹ Dane zamieszczone na stronach Ministerstwa Finansów.

² *Oszustwa w zakresie podatku od wartości dodanej w transakcjach wewnątrzspółnotowych*, Biuro Wymiany Informacji o VAT, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2004, s. 2.

ZNIKAJĄCY PODATNIK

Znikający podatnik – podmiot będący płatnikiem VAT, który z zamiarem dokonania nadużycia, nabywa lub rzekomo nabywa towary lub usługi, nie płacąc należnego podatku VAT, a następnie dostarcza te towary lub usługi, pobierając VAT, którego nie zwraca krajowemu organowi podatkowemu. Klienci znikającego podatnika mogą być podmiotami działającymi w dobrej wierze lub mogą uczestniczyć w oszustwie. Mogą oni żądać od organu podatkowego zwrotu podatku VAT, który zapłacili znikającemu podatnikowi. Te same towary stale krążą między państwami członkowskimi. Takie nadużycia bywają zaplanowane w bardzo wyrafinowany sposób - znikający podatnicy mogą znajdować się w kilku państwach członkowskich i działać na szkodę finansowych interesów wszystkich państw członkowskich, których dotyczy nadużycie.³

Osoba dokonująca rejestracji niekoniecznie musi się posługiwać fałszywymi danymi. Najczęściej nie prowadzi działalności - jest figurantem. Nie posiada ona wiedzy na temat celu działalności, planowanej produkcji, kontrahentów. Nie zna też osoby, która faktycznie prowadzi w jej imieniu działalność gospodarczą. Figurant to osoba znajdująca się w ciężkiej sytuacji materialnej, która za wyświadczenie przysługi otrzymuje gratyfikację finansową, najczęściej kilkusetzłotową. Najczęściej są to osoby, które w przeszłości miały już problemy z prawem, tzw. z marginesu społecznego, alkoholicy, narkomani. Bardzo często są to także bezrobotni, cudzoziemcy, a także osoby upośledzone umysłowo.

Aby uśpić czujność organów podatkowych, podmioty te dokonują w trakcie roku drobnych transakcji, wykazując minimalny zysk lub zerowy dochód. Składane deklaracje w trakcie weryfikacji dokonywanych przez pracowników US wydają się być wyjątkowo rzetelne, brak w nich błędów matematycznych. Kontakt z podatnikiem jest wzorowy. Zgłasza się on na każde wezwanie organu podatkowego, przedstawiając do kontroli dokumenty księgowe, które specjalnie na potrzeby księgowe zostały sfałszowane. W deklaracjach VAT deklaruje on niewielkie kwoty do przeniesienia lub do zapłaty.⁴ Podmiot gospodarczy posiada wiele rachunków bankowych, często je zmienia.

1) Wewnątrzspółnotowe nabycie towarów – brak deklaracji VAT.

A – znikający podatnik znajdujący się w Polsce.

B - legalnie działająca firma znajdująca się we Francji.

³ Konkluzje Rady ds. Gospodarczych i Finansowych z dnia 5 czerwca 2007 r., s. 3.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:020:0001:0026:PL:PDF>

⁴ *Oszustwa w zakresie podatku od wartości dodanej w transakcjach wewnątrzspółnotowych*, Biuro Wymiany Informacji o VAT, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2004, s. 4.

Firmy A i B dokonują między sobą transakcji sprzedaży telefonów komórkowych za cenę Y. Firma A nabywa telefony od firmy B, przy czym nie składa deklaracji i w konsekwencji nie dopełnia ciężącego na niej obowiązku podatkowego. Płatność za telefony dokonana zostaje gotówką. Transportu i odbioru towaru dokonuje osobiście firma A. Firma B składa deklarację VAT i w informacji podsumowującej wskazuje fakt wewnątrzspółnotowego nabycia towaru, dzięki czemu może się zwrócić do swojego macierzystego US o zwrot podatku VAT, który w swoim kraju powinna zapłacić firma A.

W tym czasie firma A w swoim macierzystym kraju dokonuje sprzedaży nabytych telefonów komórkowych na rzecz legalnie działającej firmy C po cenie niższej niż rzeczy tego samego gatunku dostępne w kraju. Z tego powodu ze zbytem nie ma ona problemu. Po kilku miesiącach informacja o transakcji zostanie przekazana do US właściwego dla firmy A, ale wtedy firma ta już nie istnieje. Zyskiem firmy A jest kwota nie zapłaconego podatku VAT.

2) Wariacja schematu podstawowego wewnątrzspółnotowego nabycia towarów – brak deklaracji VAT

A – znikający podatnik znajdujący się w Polsce.

B - legalnie działająca firma znajdująca się we Francji.

C – legalnie działająca firma lub znikający podatnik znajduje się w Polsce.

Firmy A i B dokonują między sobą transakcji sprzedaży telefonów komórkowych za cenę Y. W rzeczywistości towar nabywany jest dla firmy C, która współpracuje z firmą A. Na fakturze dokumentującej sprzedaż figuruje tylko firma A i to ona nie składa deklaracji, a w konsekwencji nie dopełnia ciężącego na niej obowiązku podatkowego. Płatność za telefony dokonana zostaje gotówką. Firma B składa deklarację VAT i w informacji podsumowującej wskazuje fakt wewnątrzspółnotowego nabycia towaru, dzięki czemu może się zwrócić do swojego macierzystego US o zwrot podatku VAT, który w swoim kraju powinna zapłacić firma A. Po kilku miesiącach informacja o transakcji zostanie przekazana do US właściwego dla firmy A, ale wtedy firma ta już nie istnieje.

3) Pozorna wewnątrzspółnotowa dostawa towarów

A – znikający podatnik znajdujący się w Polsce.

B - legalnie działająca firma znajdująca się we Francji.

Na terytorium Polski firma A dokonuje zakupu telefonów komórkowych za kwotę Y + 22% VAT. Firma A to może być zarówno firma działająca

legalnie, jak i „znikający podatnik”. Z tytułu dokonanej transakcji firma A deklaruje naliczony podatek VAT, a następnie pozoruje wewnątrzspółnotową dostawę towarów za kwotę Z, dla firmy B znajdującej się na terenie Francji. Firma B może stale współpracować z firmą A lub też może nie być świadoma faktu, że jej nr identyfikacji podatkowej został użyty w celu sfingowania wewnątrzspółnotowej dostawy towarów. Zanim informacja o transakcji zostanie przekazana do urzędu skarbowego we Francji, firma A, będąca znikającym podatnikiem, może zniknąć i zatrzeć ślady swojej działalności. W Polsce odnotowano przypadki, kiedy legalnie działająca firma po sfingowanym wewnątrzspółnotowym nabyciu towarów obciążała niczego nieświadomą firmę z terytorium państwa członkowskiego UE tym, że plan uszczuplenia wyszedł od właściciela zagranicznej firmy. Czynności sprawdzające i wyjaśniające trwały kilka miesięcy. W tym czasie firma dokonująca uszczuplenia zacierала ślady i zamykała działalność.

Poszczególne przykłady przestępstw można mnożyć. Mogą przybierać one różne formy i konfiguracje, w przestępstwie może brać kilka lub kilkanaście podmiotów gospodarczych, przy czym nie każdy z nich może być świadomy tego, w co został zamieszany.

„OSZUSTWA KARUZELOWE”

Uchylanie się od płacenia podatku od towarów i usług (VAT) oraz nadużycia podatkowe zakłócają uczciwą konkurencję na jednolitym rynku i ograniczają dochody podatkowe państw członkowskich. Od 1993 r. w handlu wewnątrzspółnotowym dostawy towarów są zwolnione z podatku VAT. Należny VAT jest płatny w państwie członkowskim przeznaczenia. Takie regulacje mogą prowadzić do uchylania się od płacenia VAT w kraju dostawcy lub w kraju przeznaczenia. Występują trzy główne rodzaje uchylania się:

- a) deklarowanie dostaw wewnątrzspółnotowych, podczas gdy towary pozostają na sprzedaż na rynku krajowym bez opłacenia VAT;
- b) niezapłacenie VAT po dostarczeniu towarów do państwa przeznaczenia;
- c) oszustwa z udziałem znikającego podatnika⁵.

Nadużycia są często zaplanowane w wyrafinowany sposób - obejmują kilka państw członkowskich, a uczestniczy w nich wiele firm. Na przykład w marcu

⁵ Sprawozdanie specjalne Trybunału Obrachunkowego Nr 8/2007 dotyczące współpracy administracyjnej w dziedzinie podatku od towarów i usług wraz z odpowiedziami Komisji (2008/C 20/01), s. 3.

2007 r.⁶ Eurojust zgłosił przypadek międzynarodowego oszustwa karuzelowego związanego z VAT. Nadużycie oszacowano na 2,1 mld euro, a obejmowało ono swym zasięgiem 18 państw członkowskich. Według brytyjskiego urzędu podatkowego i celnego⁷ w samym Zjednoczonym Królestwie straty w wysokości 3–4,5 mld euro poniesione w roku podatkowym 2005/2006 można przypisać tak zwanym wewnątrzspółnotowym oszustwom VAT z udziałem znikających podatników⁸.

Problem „oszustw karuzelowych” to obecnie największe wyzwanie dla organów podatkowych poszczególnych państw członkowskich. W celu ujednoczenia działania wszystkich państw członkowskich w tej kwestii sprawą zajął się Stały Komitet ds. Współpracy Administracyjnej (SCAC).

W praktyce organów skarbowych brak jest definicji „oszustwa karuzelowego”. Na potrzeby niniejszego opracowania możemy przyjąć, że „oszustwem karuzelowym” jest ciąg przestępstw skarbowych, wskutek których dochodzi do znacznego lub dużego uszczuplenia dochodów Skarbu Państwa z tytułu należnego a nie wpłaconego podatku VAT, polegający na wdrożeniu kilku mechanizmów przestępstw podatkowych jednocześnie – tj. „znikającego podatnika”; zniżeniu lub nieujawnieniu przeprowadzonej transakcji oraz fałszerstwo dokumentów publicznych, w celu stworzenia iluzji obiegu towaru pomiędzy państwami.

Warunkiem koniecznym jest też to, aby fikcyjny obieg towaru odbywał się na terytorium co najmniej dwóch państw członkowskich UE oraz musi być zorganizowany on w taki sposób, żeby towar po przejściu całego łańcuszka wrócił ponownie do kraju jego wytworzenia.

Całemu procederowi sprzyja fakt, że wewnątrz Unii Europejskiej brak jest wewnętrznych granic, co utrudnia możliwość szybkiego sprawdzenia, czy dany towar faktycznie przekroczył granicę państwa A i znalazł się u nabywcy w kraju B.

Z pomocą tego proceduru firma biorąca udział w „oszustwie karuzelowym” może wykazać wewnątrzspółnotowe nabycie towaru, a tym samym zwrócić się o zwrot podatku VAT, który faktycznie nie jest mu należny.

Ważną kwestią jest tu fakt, że zbywany towar faktycznie nigdy nie opuszcza granic kraju wytwórcy. Znane są też przypadki, że towar, który został zbyty, istnieje tylko na fakturze VAT, podczas gdy faktycznie nigdy nie został on wyprodukowany.

⁶ M. Chrzan, *Karuzela została rozbita*, Gazeta Wyborcza, 10.07.2007 r.

⁷ M. Chrzan, *Karuzela została rozbita*, Gazeta Wyborcza, 10.07.2007 r.

⁸ M. Chrzan, *Karuzela została rozbita*, Gazeta Wyborcza, 10.07.2007 r.

Jako przykład towarów najczęściej wykorzystywanych w procedurze „oszustwa karuzelowego” należy wskazać:

- stal i towary z niej wyprodukowane;
- złom;
- kosmetyki;
- telefony komórkowe;
- stolarka okienne i drzwiowa;
- komputery i ich części;
- części zamienne do samochodów.

Rozróżniamy dwa typy przestępstw karuzelowych:

1) Oszustwo karuzelowe - typ prosty

Rola poszczególnych podmiotów w procedurze oszustwa karuzelowego.

W procedurze biorą udział 4 podmioty:

A – spółka wiodąca.

B - znikający podatnik.

C - przedsiębiorstwo buforowe.

D – broker.

Firma A jako spółka wiodąca ma za zadanie wprowadzić cały proceder w życie. Jest ona pierwszym i najważniejszym ogniwem. Powołana została do życia w celu dokonania oszustwa. To ona dostarcza towar do firmy B (znikającego podatnika).

Znane są przypadki, gdy funkcję spółki wiodącej pełniła nieświadoma niczego legalnie działająca firma – np. hurtownia. W takim przypadku ogniwem sterującym całym procederem jest broker.

Firma B – znikający podatnik. Jej zadaniem jest nabycie towaru od firmy A, przy czym nie składa ona deklaracji i w konsekwencji nie dopełnia ciążącego na niej obowiązku podatkowego. Płatność za towar dokonywana jest gotówką. Firma B dostarcza towar do firmy C – przedsiębiorstwa buforowego.

Firma C – przedsiębiorstwo buforowe. Rolę buforu może pełnić nawet kilka przedsiębiorstw. Zazwyczaj to legalnie działająca firma na lokalnym rynku. Ma ona bardzo dobrą opinię, a jej właściciel to osoba powszechnie szanowana. Zakupuje ona towar po cenie atrakcyjnej w związku z zamówieniem złożonym przez inną krajową firmę. W związku z zakupem wykazuje ona minimalny zysk oraz składa deklarację VAT, w której jest wykazany minimalny zwrot. Jeśli nawet władze firmy C domyślają się, że biorą udział w procedurze oszustwa podatkowego, to nie wiedzą, kto za tym stoi i kto pełni rolę wiodącą.

Firma C dokonuje dostawy krajowej do następnego przedsiębiorstwa buforowego lub bezpośrednio do brokera.

Firma D – broker. Jego siedziba jest na terenie tego samego państwa, co siedziba firmy B – znikającego podatnika. Jest on ostatnim i najważniejszym ogniwem. To on odbiera towar od przedsiębiorstwa – buforu, i dokonuje wewnątrzspółnotowej dostawy do firmy B.

1) Oszustwo karuzelowe – typ złożony

W procederze tym biorą udział wszystkie podmioty, które zostały opisane w typie prostym. Różnica polega na tym, że poszczególne firmy rozproszone są po wielu państwach członkowskich Unii Europejskiej. Aby zgubić ślad po przeprowadzeniu oszustwa podatkowego, w proceder zaangażowanych jest kilkanaście podmiotów. Kilka z nich pełni rolę przedsiębiorstwa buforu, legalizując cały proceder.

Broker, będący ostatnim ogniwem w typie oszustwa złożonego, ma siedzibę w innym kraju niż „znikający podatnik”.

Po dostarczeniu towarów do ostatniego ogniwa są one sprzedawane po bardzo atrakcyjnych cenach lub też trafiają do kolejnego buforu, aby zgubić ślad po „znikającym podatniku”.

Cechy charakterystyczne przestępstw karuzelowych:

- bardzo duża wartość transakcji;
- dostawca nie osiąga na przeprowadzonej transakcji zysku;
- cena jednostkowa jest bardzo niska;
- płatność realizowana jest gotówką – bez względu na jej wartość;
- nabywca nie korzysta z kredytu kupieckiego;
- obieg towarów dokonuje się między tymi samymi firmami. Można wręcz powiedzieć, że jest on zamknięty;
- po wpadce jednej z firm biorących udział w procederze, natychmiast na jej miejsce jak grzyb wyrasta nowy podmiot gospodarczy nie mający problemu z zamówieniami na swoje towary, zbyciem ich oraz płynnością finansową;
- bardzo szybka realizacja transakcji, czasem jest to jeden lub kilka dni;
- brak płatności z odroczonego terminem;
- zbywca nie ma możliwości samodzielnej dyspozycji towarem;
- nieznanego odbiorcy końcowego;
- brak zapasów towarowych;
- brak kontroli towarów;
- zbywca nie szuka nowych kontrahentów, brak znajomości rynku.

Branże, w których odnotowuje się najwięcej „oszustw karuzelowych” na terenie Unii Europejskiej:

- handel używanymi samochodami;
- telefony komórkowe i akcesoria do nich;
- komputery i akcesoria do nich;
- budownictwo;
- sprzęt biurowy;
- złom stalowy;

Oszacowanie strat, jakie ponoszą budżety poszczególnych państw w związku z dokonanymi przez podatników „oszustwami karuzelowymi”, jest ogromna. Zważywszy na to, iż nie wszystkie przestępstwa zostają wykryte, możemy szacować, że straty poszczególnych krajów mogą wynosić mln EUR rocznie. Według ostrożnych danych przedstawionych przez Komisję Europejską straty budżetu Unii Europejskiej z tytułu nie zapłaconego podatku VAT wynoszą ok. 1,5 mld EUR rocznie, stanowi to 1,5% całego budżetu Unii Europejskiej.

Walka z procederem oszustw podatkowych jest bardzo trudna. Oszustwo podatkowe, jako proceder, nie jest zjawiskiem nowym i nie powstało wraz z powstaniem lub rozszerzeniem Unii Europejskiej. Zjednoczenie się państw, otwarcie granic ułatwiło życie przestępcom. Dlatego też Rada Europy postanowiła aktywnie walczyć z tym procederem. Stworzenie wspólnych baz danych o transakcjach wewnątrzspółnotowych zwanym VIES, do którego informacje wprowadzane są bez zbędnej zwłoki; wdrażanie nowych programów zawierających dane o zarejestrowanych czynnych podatnika; współpraca organów podatkowych; szkolenie pracowników oraz rozwój jurysdykcji to tylko niektóre z działań, jakie zostały podjęte w trudnej i nierównej walce z oszustami.

Jednak same dobre chęci nie wystarczą. Warunkiem koniecznym jest stała współpraca między organami państwowymi i skarbowymi. Niestety, nadmierna biurokracja i wzajemne utrudnianie nią spowodowane sprawiają, że wiele spraw wykrytych przez organy kontrolne zarówno UKS, jak i US nie znajduje nigdy swojego finału na wokandzie.

BIBLIOGRAFIA

1. *Oszustwa w zakresie podatku od wartości dodanej w transakcjach wewnątrzspółnotowych*, Biuletyn Wymiany Informacji o VAT; Ministerstwo Finansów, Warszawa 2004.
2. *Strategia Zarządzania Ryzykiem Zewnętrznym, Krajowy Plan Dyscypliny Podatkowej na 2009 r.*, Ministerstwo Finansów; Warszawa 2009 r.

3. Konkluzje Rady ds. Gospodarczych i Finansowych z dnia 5 czerwca 2007 r.
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:020:0001:0026:PL:PDF>
4. Sprawozdanie specjalne Trybunału Obrachunkowego NR 8/2007 dotyczące współpracy administracyjnej w dziedzinie podatku od towarów i usług wraz z odpowiedziami Komisji (2008/C 20/01).
5. Decyzja Rady zmieniająca decyzję Rady 2007/250/WE upoważniającą Zjednoczone Królestwo do wprowadzenia specjalnego środka stanowiącego odstępstwo od art. 193 dyrektywy 2006/112/WE w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej.
6. Decyzja nr 2235/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2002 r. przyjmująca wspólnotowy program poprawy skuteczności systemów podatkowych na rynku wewnętrznym (program Fiscalis 2003–2007).
7. Mikołaj Chrzan, *Karuzela została rozbita*, Gazeta Wyborcza, 10.07.2007 r..
8. DZ. U WE L 024 z dnia 01.02.1992.
9. DZ. U WE L 336 z dnia 27.12.1977.